

J. W. GOETHE

SRETNNA ZGODA¹

preveo s njemačkog jezika
JOSIP DOBRIĆ
 Filozofski fakultet,
 Sveučilište u Zagrebu
 josipdobric65@gmail.com

Ako sam najljepše trenutke svojega života uživao u isto vrijeme kada sam istraživao metamorfozu biljaka, kada mi se razjasnio slijed njihovih razvojnih stupnjeva, čija predodžba mi je produhovila boravak u Napulju i na Siciliji, pa mi je taj način promatranja biljnog carstva postajao sve draži i neprestano sam ga vježbao po putovima i stazama; onda su mi ti ugodni pothvati morali postati neprocjenjivi time što su dali povoda jednom od najviših odnosa koje mi je priredila sreća u poznijim godinama. Bližu povezanost sa Schillerom dugujem tim ugodnim pojavama, one su odstranile nespozumne koji su me dugo vremena udaljavali od njega.

Nakon mog povratka iz Italije, gdje sam se, nezabrinut za ono što se u to vrijeme zbivalo u Njemačkoj, nastojao do veće određenosti i čistoće obrazovati u svim umjetničkim disciplinama, zatekao sam rašireni učinak novijih i starijih pjesničkih djela velikog ugleda, koja su mi nažalost bila krajnje odbojna – spomenut ću samo Heinseov² *Ardinghello* i Schillerove *Razbojnike*.³ Heinse mi je bio mrzak jer je kroz likovnu umjetnost oplemenjivao i podupirao osjetilnost i odbojne načine mišljenja, a drugi jer je snažan, ali nezreo talent, po domovini slio cijelu rijeku upravo onih etičkih i teatarskih paradoksa od kojih sam se nastojao očistiti.

Obojici talentiranih muževa nisam zamjerio ono što su poduzeli i učinili; jer čovjek se ne može odreći toga da hoće djelovati na svoj način, on to isprva nastoji nesvjesno, neobrazovano, a potom na svakom stupnju obrazovanja sve svjesnije; odatle se onda toliko vrsnoga i budalastoga širi svijetom, te se pomutnja razvija iz pomutnje.

No buka koja je time bila izazvana u domovini, i odobravanje koje je općenito bilo plaćeno onim čudnovatim izrodima, kako od divljih studenata tako i od obrazovanih plemkinja, prestravilo me, jer sam bio uvjeren da je moj trud

1 „Glückliches Ereignis” – objavljeno 1817. u svesku *Zur Naturwissenschaft überhaupt, besonders zur Morphologie*, Bd. I, 1817., str. 90–96, kao dodatak spisu *Die Metamorphose der Pflanzen*. Prijevod prema izdanju: J. W. Goethe, *Werke. Hamburger Ausgabe in 14 Bänden*, Bd. 10, Autobiographische Schriften II, str. 538–542. – Nap. ur.

2 Joh. Jakob Wilhelm Heinse objavio je 1787. roman *Ardinghello oder die glücklichen Inseln*. – Nap. ur.

3 Schillerovi *Razbojnici (Räuber)* objavljeni su 1781. godine. – Nap. ur.

bio potpuno izgubljen; predmeti i način na koji sam se obrazovao činili su mi se odstranjeni i obustavljeni. A najviše me boljelo to što su mi se svi prijatelji s kojima sam povezan, Heinrich Meyer i Moritz, kao i u jednakom smislu napredni umjetnici Tischbein i Bury, činili jednako ugroženima, što me jako pogodilo. Da je bilo moguće, najradije bih bio potpuno odustao od razmatranja likovne umjetnosti i bavljenja pjesništvom; jer gdje je bilo izgleda da se nadmaše one produkcije genijalne vrijednosti i divlje forme? Treba samo zamisliti moje stanje! Pokušao sam njegovati i priopćiti najčišće nazore, a našao sam se zarobljen između Ardinghella i Franza Moora.

Moritz, koji se također vratio iz Italije i koji je neko vrijeme boravio kod mene, strastveno se osnaživao sa mnom u tim nastrojenostima; izbjegavao sam Schillera, koji je, boraveći u Weimaru, stanovao u mom susjedstvu. Objavljivanje *Don Carlosa* nije bilo prikladno da se zbližimo, odbijao sam sve pokušaje njemu i meni bliskih osoba, i tako smo jedno vrijeme nastavili živjeti jedan pokraj drugoga.

Ni njegov članak *O ljupkosti i dostojanstvu*⁴ nije bio sredstvo pomirenja sa mnom. S veseljem je prihvatio Kantovu filozofiju, koja toliko uzdiže subjekt time što ga, čini se, stješnjava; ona je razvila ono izvanredno što je priroda položila u njegovo bitstvo, a on je, usred najvećeg osjećaja slobode i sebeodređenja, bio nezahvalan prema velikoj majci koja se prema njemu zasigurno nije odnosila maćehinski. Umjesto da ju promatra samostalnu, živu, zakonito proizvođaču od onog najdubljeg do onog najvišeg, on ju je uzeo sa strane pojedinih empirijskih ljudskih prirodnosti. Za izvjesna tvrda mjesta čak sam mogao prepoznati da neposredno ukazuju na mene, ona su moju vjeroispovijest pokazivala u pogrešnom svjetlu; pritom sam osjećao da je još gore kada se govorilo bez nadovezivanja na mene; jer se samo još odlučnije osjećao golemi jaz između naših načina mišljenja.

Nikakvo sjedinjenje nije bilo zamislivo. Čak ni blago nagovaranje jednog Dalberga, koji je znao poštivati Schillera po dostojanstvima, nije urodilo plodom, a moje razloge, koje sam iznosio protiv svakog pomirenja, teško je bilo oboriti. Nitko nije mogao poreći da dva duhovna antipoda dijeli više od *jednog* Zemljinog promjera, jer tada oboje važe kao polovi, ali baš zato ne mogu pasti u jedno. No da među njima ipak postoji neki odnos, jasno je iz sljedećeg.

Schiller se preselio u Jenu gdje ga također nisam viđao. U isto je vrijeme Batsch⁵ nevjerojatnom okretnošću pokrenuo jedno društvo za istraživanje prirode, zasnovano na lijepim zbirkama, na značajnom aparatu. Obično sam pri-

4 Schillerov spis *Über Armut und Würde*, objavljen 1793. u časopisu *Neue Thalia*. – Nap. ur.

5 August Johann Georg Karl Batsch (1761–1802), profesor prirodnih znanosti i medicine u Jeni. – Nap. ur.

sustvovao njihovim redovitim zasjedanjima; jednom⁶ sam tamo sreo Schillera i slučajno smo obojica istovremeno izlazili, pa je nastao razgovor, on je, čini se, budno pratio to što se iznosilo, ali je primijetio, vrlo razumno, uviđavno i meni blisko, da se jedan tako rascjepkan način tretiranja prirode ne bi nikako dojmio laika koji bi se rado upustio u to.

Na to sam uzvratilo da bi taj način bio možda jeziv čak i posvećenicima i da bi zacijelo mogao postojati još kakav drugi način da se prirodu ne uzima odijeljeno i upojedinjeno, nego da se nju prikazuje u nastojanju iz cjeline u dijelove. On je poželio da mu to pojasnim, no nije krio svoju dvojbu; nije mogao priznati da bi takav jedan način, kako sam tvrdio, proizlazio već iz iskustva.

Stigli smo do njegove kuće, a razgovor me uvukao unutra; tada sam živo iznio metamorfozu biljaka i pred njegovim očima u nekoliko karakterističnih poteza perom stvorio jednu simboličnu biljku. On je sve to slušao i gledao s velikim zanimanjem, s odlučnom snagom shvaćanja; no kad sam završio, protresao je glavom i rekao: „To nije nikakvo iskustvo, to je jedna ideja.” Ustuknuo sam, donekle ozlovoljeno: jer time je najoštrije bila označena točka koja nas je razdvajala. Ponovno mi se dozvala tvrdnja iz *Ljupkosti i dostojanstva* i probudila se stara mržnja, no sabrao sam se i uzvratilo: „Jako mi je drago da imam ideje, a da to ne znam i da ih čak vidim očima.”

Schiller, koji je imao mnogo više životne pameti i životne vještine (*Lebensart*) od mene, i koji me zbog *Die Horen*,⁷ koje je kanio objaviti, namjeravao više privući nego odbiti, uzvratilo je na to kao obrazovani kantovac; a kada je iz mojeg tvrdokornog realizma nastalo podosta povoda za živo proturječje, borili smo se u pogledu mnogih stvari, a onda se umirili; ni jedan od nas nije se mogao smatrati pobjednikom, obojica smo se držali nesavladivima. Posve su me žalostile rečenice poput sljedeće: „Kako bi ikada moglo biti iskustva koje bi bilo primjereno ideji? Jer ono navlastito ideje sastoji se u tome da joj nikada ne bi moglo kongruirati neko iskustvo.” Premda je idejom smatrao ono što sam ja iskazao kao iskustvo, ipak je među njima moralo prevladavati nešto posredujuće, što ih dovodi u odnos! Prvi je korak međutim bio učinjen. Schillerova privlačna snaga bila je velika, čvrsto je držao sve one koji su mu se približili; ja sam sudjelovao u njegovim namjerama i obećao da ću mnogo toga što sam držao skrivenim objaviti u *Die Horen*; njegova družica, koju sam od njezina djetinjstva navikao voljeti i cijeniti, pridonijela je trajnijem razumijevanju, svi obostrani prijatelji bili su radosni, i tako smo, pomoću najvećeg nadmetanja između objekta i subjekta, koje se možda nikada neće posve izgladiti, sklopili savez koji je neprekinuto trajao, te je za nas i za druge učinio mnogo dobrog.

6 Goethe se referira na događaj iz 1794. godine. – Nap. ur.

7 Časopis *Horen* počeo je izlaziti 1795. godine. – Nap. ur.

Nakon tog sretnog započinjanja, moje su se filozofijske dispozicije, koliko ih je moja narav sadržavala, tijekom desetogodišnjeg odnosa postupno razvijale; o tome namjeravam po mogućnosti položiti računa, premda prevladavajuće teškoće svakom znalcu moraju odmah upasti u oči. Jer oni koji s jednog višeg stajališta sagledavaju udobnu sigurnost ljudskog razuma, razuma koji je zdravom čovjeku urođen i koji ne dvoji ni o predmetima i njihovu odnosu, ni o vlastitoj sposobnosti da ih spozna, pojmi, prosudi, vrednuje, koristi, takvi muževi će zasigurno rado priznati da je gotovo nemoguće prikazati prijelaze u jedno pročišćenije, slobodnije, sebesvjesno stanje, kakvih mora biti na tisuće i tisuće. Ne može se govoriti o stupnjevima obrazovanja, ali zacijelo može o stranputicama, kliznim i tajnim putevima, a zatim i o nehotičnom skoku i zaživljenom doskoku na jednu višu kulturu.

I tko onda naposljetku može reći da se u pogledu znanosti uvijek kreće u najvišoj regiji svijesti, gdje se ono izvanjsko promatra s najvećom oprežnošću, s oštrom koliko i mirnom pozornošću, i gdje se ujedno s razboritim obzirom i smjernim oprezom pušta svojoj vlastitoj nutrini da vlada, u strpljivoj nadi jednog uistinu čistog, harmoničnog zrenja. Ne zamučuje li svijet, ne zamučujemo li mi sami sebi takve momente? Ipak, dozvoljeno nam je gajiti ponizne želje da nam nije zabranjeno pokušati s ljubavlju približiti se onom nedostižnom.

Ono što nam u našim prikazima najprije pođe za rukom, to preporučujemo odavno cijenjenim prijateljima i ujedno njemačkoj mladeži koja stremi onom dobrom i ispravnom.

Privucimo ih i steknimo među njima svježe sudionike i buduće promicatelje!